

Az erkölcsstanról az iskolában, szabadon

"... ha az intézményes pedagógia majd elkezd az úgynevezett szexuális nevelést, nem az az óra lesz a legdöntőbb, ahol a fiatalok néhány nagyon fontos biológiai-technikai dolgról értesülnek, hanem az egész komplex nevelési folyamat. Az, hogy az adott iskolában hogyan formálódnak általában az interperszonális, különösen pedig a fiú-lány kapcsolatok." (Buda Béla)

Ha az erkölcsre tompítjuk a problémát, kezdjük a középrendszerrel, a pedagógiai rendszerekkel. Kezdhethetnénk ugyan feljebb is, hogy aszongya addig nincs értelme erkölcsant tanítani, amíg nincs erkölcs a társadalomban - dehogyan is nincs, csak épp egymásnak ellentmondó erkölcsi értékrendek működnek - de nem kezdjük, mert ott kinn, fenn, egyszóval másutt - nem fogunk tudni rendet tenni (ez itt egy munkahipotézis, később cáfolni fogjuk).

A pedagógiai rendszerek alapvető erkölcsstelenségét nyilván az adja, hogy a pedagógust autonóm szellemi lényként kezelő pedagógiai irányítás nem tudta megadni az ehhez elsődlegesen szükséges szellemi, és a másodlagosan szükséges anyagi eszközöket, a pedagógust bér munkásként kezelő irányítás pedig nem tudta megadni az elsődlegesen szükséges anyagi illetve a másodlagosan szükséges szellemi eszközöket.

Erkölcstről beszélni az iskolában - szigorúan vett antropológiai értelemben - akkor lehet majd, ha a tanárt megfizetik, a tankönyvekben, segédanyagokban, főiskolai oktatásban pedig megjelennek azok az árnyalt és jól kifejtett pedagógiák, amikre építhet majd mind a bér munkás, mind az alkotó pedagógus.

Most - hogy így előrevettük a kötelező "ceterum censeót", hagyjuk el a felső és középszinteket, és csatlakozzunk Buda mesterhez.

Ha az intézményes pedagógia elkezd majd az úgynevezett erkölcsi nevelést, nem az az óra lesz a legdöntőbb, ahol a fiatalok néhány nagyon fontos erkölcsi alapelvről, kategóriáról értesülnek, hanem az egész komplex nevelési folyamat. Az, hogy az adott iskolában erkölcsösen viszonyulnak-e egymáshoz az iskola lakói.

Kígyózik a sor az ebédláblak előtt. Elveszi a kicsi a tálcát, a levest, a második félét, kap egy szelet csokis nápolyit (a tanárok kettőt kapnak), majd el kellene vennie a szalvétát, de a szalvétatömb túl messze van tőle, alig éri el. Ha el is éri, aligha tud levenni róla egy-két lapot. A többség nem is tesz kísérletet.

Az ajtónál hatodikos ügyeletes egyik osztálytársával veszekszik a hiányzó tisztasági csomag miatt. Nagy természetű nyolcadikos halad befelé, persze tisztasági nélkül, nagyúri legyintéssel. A kis negyedikes kötelességszerűen mutatja fel csomagját, arcán az önbecsülés romjaival. Elhatározza, legközelebb azért sem hozza ki.

Már két héttel előtte tudja mindenki: mi készül. A gyerekek külön feladatokat kapnak, órákon át könyvtáznak, gyűjtenek, a kollégák apró szívességeket tesznek. Előző nap aztán megkezdődik az igazi sürgés-forgás. Egy helyre kerül a még használható írásvetítő, magnó, diavetítő. Az óra korszerűségét a használt technikai eszközök száma minősíti. Asztalterítő, virág. A kezdés előtt fél órával megjelennek az egyenruhás gyerekek, becsukódik mögöttük a teremajtó. Gyorsan elpróbálják még egyszer az óra menetét. A kitűzött időpont után öt perccel aztán hírnök jön pihegve a tanáriba. Testület fel, a vigyázzba álló gyerekek közt hátra a székekhez. Jelentés, a csoportok előadják tudományukat, az óra jól pereg, az a néhány gyerek aki esetleg megzavarhatná "elfelejtett" bejönni. Az időből ugyan jócskán kifutunk, de ez nem zavar senkit, az óra utáni megbeszélésen mindenki kifejezi örömét, hogy egy ilyen remek órát láthatott. Amiben ennyi munka volt.

Ha az utazás konkrét célja mondjuk egy szánkózás lenne a mendei dombokon, akkor azt is előre el kell magyarázni, hogy a szánkókat hova fogjuk tenni, mikor kezdünk öltözni, hogy az állomáson nem pattanunk rögtön szánkóra, nem ugrálunk a jeges peronon. Aztán a szánkózás. A gyerekeink túlnyomó többségének eddig a szánkózás azt jelentette, hogy lemegy a lakástól száz méterre lévő szánkózó dombra, szép lassan lecsúszik, lába a szánkó talpán, ha felborul nevetve hempereg, ott marad kiterülve a hóban, ha átázott a kesztyűje, futás fel a másikéért.

Itt most meg kell tudnia a következőket:

Ha negyven kilométer/órával zúg lefelé a lejtőn, az első ugratonál széttörik a szánkója, ha nem a lábára éri az ugrás után. Tehát ne a szánkó talpára tegye a lábát, hanem tartsa készenlétben. Ha meg már megvolt az esés, ne maradjon fekvé a lejtőn, rögtön álljon fel, nehogy a következő szánkó elgázolja. A lejtőn mindig felfelé nézzen, és persze ne most akarjon hógolyózni, mert ha átázik a kesztyűje, ruhája, vacoghat a tűz mellett.

És persze ahhoz hogy legyen mi mellett vacogni, először rözsét kell gyűjteni. Rözseggyűjtés után aztán már tényleg jöhet a lejtő. Persze a szánkók mellett erős PVC zsákokat is viszünk, a domboldal érintetlen mély havában nagyszerű bob pályákat lehet "kifenekezni".

"A tanár a tábla előtt áll, feltesz egy kérdést, és várja, hogy valamelyik gyerek válaszoljon. Többnyire hat és tíz között van azoknak a száma, akik nyújtózkodnak a padjukban és lengetik a kezüket, hogy magukra vonják a tanár figyelmét. Alig várják, hogy felhívják őket. A többiek meghúzzák magukat, lesütik a szemüket, mintegy láthatatlanná szeretnének válni. Amikor a tanár felhív valakit /mert csak egy gyereket szólíthat egyszerre/, akkor az előbb oly lelkesen jelentkezők arcán most elkeseredés, csalódás, boldogtalanság látszik. Ha aztán a felelő jól válaszolt, akkor a tanár elmosolyodik, jóváhagyólag bólint és felteszi a következő kérdést. Ez óriási jutalmat jelent a felelő számára. Miközben a szerencsés tanuló helyesen válaszol, és a tanár mosollyal jelzi elégedettségét, jól kivehető zúgás hallatszik azok részéről, akik szintén jelentkeztek, de ez alkalommal nem került rájuk sor. Nyilvánvalóan csalódást éltek át, mert lemaradtak egy alkalomról, amikor megmutathatták volna, hogy milyen okosak, és milyen jól forog az agyuk.

E folyamat során a diákok megtanulják, hogy egy- és csakis egy tekintély van az osztályban: a tanár. Azt is megtanulják, hogy a tanár által feltett kérdésre egy- és csakis egy helyes válasz van, az amelyikre a tanár gondol. A tanulóknak az a dolguk, hogy kitalálják, milyen helyes választ vár el a tanár. Megtanulják továbbá, hogy jutalom jár azért, ha a tanár kedvében járnak, megmutatva milyen okosak, rendesek, tiszták és jó magaviseletűek. Ha mindezt ügyesen csinálják, akkor ki fogják érdemelni e nagyhatalmú személy szeretetét és megbecsülését. A nagyhatalmú személy kedves lesz hozzájuk, és elmondja szüleiknek is, hogy milyen nagyszerű gyerekek ők. Csak akkor nincs jutalom, ha egymással beszélnek meg a tanár kérdéséről. A társaik tulajdonképpen ellenségek, akiket le kell győzni. A velük való együttműködés büntetendő cselekedet - különösképpen akkor ha ez a tudásuk ellenőrzése közben történik...

A vesztesek irigylik a sikeres diákokat és féltékenyek lesznek rájuk, kötekedni fognak velük és azon igyekeznek, hogy lejárássák őket azzal, hogy "stréberek". Esetleg fizikailag is erőszakoskodni fognak velük az iskolaudvaron. A jó tanulók viszont megvetik a rossz tanulókat, butának és érdektelennek tartják őket. Ennek a folyamatnak - amely többé kevésbé minden osztályban végbemegy - az a végeredménye, hogy az osztály tanulói között nem alakul ki barátság és megértés.

A gyerek magára maradt az osztályban. A sok kudarc dacossá tette, eleinte a rajzórához is így viszonyul, mintegy fél a sikertől. Amikor az iskola beindult, és az első szép rajzok megszülettek, a város egyéb iskoláiból "leadott" hetedikesek kértek, hogy ne tegyem ki a képeket a folyosóra, mert az olyan "égő".

Gyakorlati órát kellett helyettesítenem. A munkafüzet feladatai, munkaanyagok híján, nem sok időnköt vették igénybe. Kettéosztottam hát a csoportot, hogy egy kis technikatörténeti vetélkedőt játsszunk, közben teljesen szándéktalanul valami megjegyzést tettem a virágoskert állapotára. A gyerekek rögtön könyörögni kezdtek: hadd menjenek ki gazt tépni. Szétnéztem, hátha találok valami szerszámot, nem sok eredménnyel. Ekkora libatopot meg a száraz földből lehetetlen kitépni. Maradtunk. A másik órát helyettesítő kolléga engedékenyebb lehetett, mert - ha nem is tépték ki a gazt, de letörögették az oldalágakat.

A gyerekek tehát munkafüzeteket töltögetnek, ismerkednek az "elméleti anyaggal", a kertészt pedig a félállású kertész gondozgatja félszorgalommal, a gyerekek meg úgy vigyáznak rá, amennyi munkát ők belefektethettek.

Ha a gyerekek gondoznák, venni kellene annyi kapát, ásót, hogy mindenkinek jusson. Ezeket karban kellene tartani, használatukat be kellene tanítani. A kertész alkalmazása egyszerűbbnek, rövidebb útnak tűnik. Jellemző útlerövidítési manőver volt az éjszakai fedőösszeverés ami a romantikát volt hivatva belopni a táborba. Mennyivel elegánsabb, frappánsabb mint a hosszadalmas éjszakai túra.

Az induló iskolában az első napokban megjelennek a Képcsarnok vállalat ügynökei, biztosra mennek, az iskola tízezetet nyilván rákölt arra, hogy falai - a harmadrendű rézkarcoktól - a hivatalosság látszatát nyerjék. Ritka kivételként számolt be egy kolléga arról, hogy a megnyitó előtt ő kapta meg ezt a pénzt esetekre, festékekre, tanítványaival aztán az első hónapokban megtermelték a képeket.

Nagyon érdekes megfigyelni, hogyan hasonulnak szinte osztályfőnökökhöz az évek során a gyerekek, átveszik hanghordozásait, mozdulatait, még az öltözködése is követésre talál.

Persze ha az osztályfőnök egy állandó defenzívában lévő, riadt "entellektüel" /azaz olyan ember, aki a köznapiságban már, a magaskultúrában még nincs otthon/, aki finoman formált szavakkal oktatja ki folyton a

gyerekeket bizonyos magasabb erkölcsi szempontokról, folyton ijedezve agresszióiktól, a minta ellentétébe fordul.

A riadt, bizonytalan nevelő amúgy is csekély vonzerővel bír a gyerekre. Olvassuk csak el mit ír Sartre a "Szavakban" pesszimista, szorongó nevelőjével kapcsolatos gyermeki érzéseiről. Minél több ilyen felnőtt veszi körül a gyereket, annál inkább vonzódik a dinamikus, határozott egyéniségekhez.

Egy utólagos kiegészítés. Az erkölcs tanító tanárokkal aláírták, hogy részt vettek egy ennyi és ennyi órás felkészítésen, bár nem volt annyi és annyi óra.